

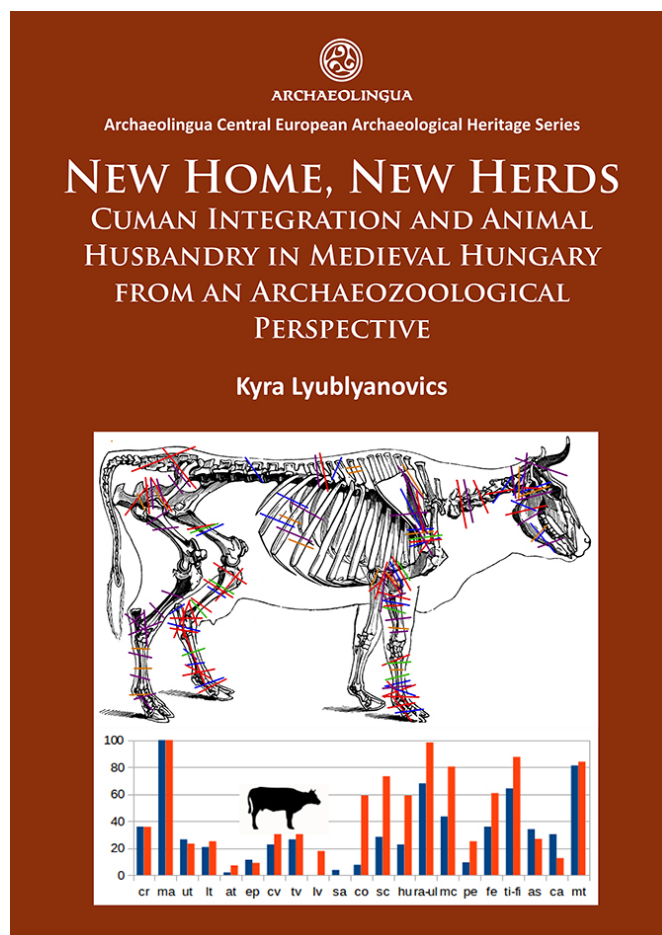
LYUBLYANOVICS KYRA: NEW HOME, NEW HERDS. Cuman Integration and Animal Husbandry in Medieval Hungary from an Archaeozoological Perspective

Bartosiewicz László

A középkori kunok a kelet-európai sztyep területét lakták, s az utolsó olyan pásztortársadalmat képviselik, amely végleg megtelepedett a Kárpát-medencében. Első csoportjaik a tatár terjeszkedés elől menekültek ide a 13. század első felében. Új jövevényként az ország keleti, alföldi vidékein telepítették le, majd fokozatosan katolikus hitre térítették őket. Azonban így is évszázadokig tartott, amíg sikerült beilleszkedniük a Magyar Királyság helyi közösségébe. A könyv fejezetei tárgyalják a kunok történetét, az arra vonatkozó interdiszciplináris kutatás módszertani nehézségeit, valamint az egykori kun gazdaság jellemzőit a középkori Magyarország természeti környezetében. Az étkezés, a húsfogyasztás, az állatok feldarabolása a kultúra szerves része, a kun hagyományok így közvetlenül tanulmányozhatók a régészeti állatmaradványok húsfeldolgozásra utaló jegyei alapján. Emellett egyes csontleleteken felfedezhetők bizonyos állatbetegségek nyomai, sőt az egykori gyógyítás, gondoskodás jelei is.

A kötet a kunok történetének áttekintésével kezdődik. Ez a hazai kutatás jelenlegi állásának kulcsfontosságú összefoglalása angol nyelven, hiszen a vonatkozó munkák zöme magyarul jelent meg. A fejezet egyúttal a kunok koronként változó megjelenítésének kritikai értékelése is. Feltűnésük Magyarországon (elsőként a 1241–1242-es tatárjárás idején), akárcsak integrációjuk kérdései, válságos történelmi helyzetekben számos szakmai vita tárgyát képezik. A téma tananyag lehetne a “más-ság” témakörében: saját történetírásuk nem lévén, a kunokat csak a velük kapcsolatba került, letelepedett népek krónikáiból ismerjük. Ezek a leírások azonban gyakran a nomádokkal kapcsolatos közkhelyekkel terhelték. Emiatt a szerző nomád életmódra megfogalmazott árnyaltabb, korszerű meghatározása a bevezetés kulcsfontosságú része. Bizonytalan életforma a nomádoké, nagy mértékben kiszolgáltatott mindenféle változásnak, beleértve az éghajlati ingadozásokat, az állatállományt sújtó betegségeket és a korabeli társadalmi közeget alakító politikai fordulatokat. Az utóbbiak határozzák meg például a letelepült falusi és városi lakossággal folytatható kereskedelem feltételeit.

Az eurázsiai sztyep környezetéhez képest a Kárpát-medence behatárolt, sűrűn lakott terület volt. E tényező általános kifejtése mellett a szerző azt a felfogást is görcső alá veszi, amely szerint a kunok egyön-

*Archaeolingua Central European
Archaeological Heritage Series 10.
Budapest, Archaeopress Archaeology–Archaeolingua, 2018
Nyelv: angol
Puhakötés
338 oldal, színes és fekete-fehér képekkel
ISBN-13: 978-1784917524
ISBN-10: 1784917524*

tetően nomádoknak tekinthetők. A régészeti leletanyag ugyanis a Kárpát-medencében megtelepedett keleti pásztornépek rendkívüli sokszínűségét mutatja. Ez a fejezet a történeti és régészeti állattani adatok kiegyensúlyozott ötvöztetésével rekonstruálja a kunok életét: a mindmáig általánosításokban bővelkedő írásos forrásokat sikerrel veti össze a pásztorkodó életmódra annyira jellemző állattani leletekkel. Természetesen mindkét forráscsoportnak vannak hibái, és az idő során a történeti dokumentumok és az ásatási csontanyag egyaránt súlyos tafonómiai (a szerves anyagokat a földre kerülésük után ért) veszteségeket szenvedett. Eltérő jellegük azonban felbecsülhetetlen értékű lehetőséget kínál a hiányos adatok egymást kiegészítő elemzésére.

A könyv számos hazai középkori település szakszerű régészeti állattani értékelésére épül. Ez ad háttérrel a fejlett kun állattartás jellegzetességeinek kidomborításához. Az értékeléskor a szerző különös figyelmet szentel a középkori tájat leíró források és az ásatási csontleletek által jellemzett természetes környezet összevetésére. Finom feltárási módszerek (iszapolás és flotáció) híján a vizsgált lelőhelyek halfogyasztása nem hasonlítható a közép- és koraujkorban dokumentált halászat adataihoz. Más régészeti korok leletei azonban igazolják a halhasznosítás középkori jelentőségét.

A szerző teljes fejezetet szentel annak szemléltetésére, hogy miként ágyazódnak az élő és levágott jószágokra vonatkozó információk a műben felvázolt kulturális keretekbe. Helyesen hangsúlyozza, hogy a rituális és a hétköznapi csontleletek mai, mesterséges elkülönítése a körkörös érvelés veszélyével fenyeget, hiszen önmagában előrevetíti az értelmezést. A régészetben a rituális fogalma gyakran a felvilágosodás utáni racionális érvrendszerben nem megmagyarázható viselkedésformákat jelenti. Ezek a jelenségek azonban a középkorban nemhogy nem estek távol a mindennapi élettől, hanem jó eséllyel annak szerves részét képezték. Különösen érdekes például az áldozati állatok kiválasztása. A kun sírokba helyezett állatok a gyakorlati és jelképes szempontok elegyét sugallják a szertartásban.

A lábasjószágok egészségi állapotát taglaló fejezet alapvetően állatorvostudományi megfigyelések tárházát kínálja. A csontozat folyamatosan reagál az állatot ért nagyobb változásokra, így a csontváz az egyedet ért külső hatások hű lenyomatát őrzi. Az állatmaradványok a pontos rétegtani adatok, valamint az írott és képi információk segítségével régészetileg értelmezhető ismereteket kínálnak. Mindez logikusan, bármely régészeti korszakban a kultúrára jellemző állat-ember kapcsolatok megértését segíti. A fejezet az állatcsontokon azonosított patológiás elváltozások gondos leírását tartalmazza, amelyek legjellegzetesebbjeit a Függelék színes fényképfelvételei is szemléltetik.

A szerző mindvégig kiáll amellett, hogy az állatokkal szemben tanúsított bánásmód nem egyszerűen a kultúrára hatott az jószághoz fűződő kapcsolatok révén. Az állatok korabeli hasznosításának megértése olyan új értelmezési keret felvázolásást segíti, amelyen belül az egykor élt emberi közösség életmódja, napi és évszakonként változó viselkedése világítható meg. A kunok állatállományukhoz fűződő viszonya, valamint ennek a változatos, "nem kun" magyar külvilághoz képest megállapítható különbségei izgalmas távlatokat nyitnak a régészeti kutatásban. Az állat-ember kapcsolatok az identitás és önreprezentáció legmélyebb rétegeihez tartoznak, ugyanakkor elválaszthatatlanok a pásztorkodó népek napi, anyagi jólététől.

Lyublyanovics Kyra kunok állattartását tárgyaló könyve bizonyítja, hogy a régészeti állattani elemzés nemcsak elsődleges adatokat nyújt a korabeli húsfogyasztás módjáról, hanem jellemzi a korabeli állattartás gyakorlatát, egy pásztorkodó közösség mindennapi életét is. Az állattani és történettudományi ismeretek egymást kiegészítő, szakszerű szintézisét a településtörténet fényében értelmezve értékeli a középkori kunok integrációjának sokoldalú folyamatát.